Alp 2164
nr 48(10) – 252(47)
48-252 14 fr.
Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

ANTROJI DALIS

DRAUGAS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement | 1991 m. kovo mėn. 9 d. / March 9, 1991 | Nr. 48(10)

KERTINĖ PARAŠTĖ

16 + 11 = begalybė

Praėjo vieneri metai nuo to laiko, kai mes žengėme pirmutinį žingsnį į Lietuvos valstybingumo atkūrimą. Didžiųjų galybių politika ir Sovietų atvira agresija nepaklupdė Lietuvos. Anaiptol! Mes tebestovime tvirti ir pasiryžę toliau ginti ir puoselėti Lietuvos nepriklausomybę. Pradėdami su Vasario Šešioliktosis aktu ir jį pakartodami Kovo Vienuoliktąją, mes sau ir visam pasauliui pareiškėme, kad mes savo ryžtu ir savo jėgomis grįžtame į laisvų tautų šeimą. Atstatymo aktai, be abejonės, svarbūs, tačiau praktiškas valstybės atstatymas nemažiau svarbus, o be galo daug sunkesnis ir sudėtingesnis. Sutikdami antruosius Lietuvos nepriklausomybės metus mes privalome žiūrėti į ateitį.

Remdamasi Vasario Šešioliktosios Lietuvos nepriklausomybės atstatymo aktu, laisvai ir demokratiškai išrinkta Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, vedama prezidento Landsbergio, 1990 metų Kovo Vienuoliktąją politiškai atkūrė Lietuvos valstybę. Nors Landsbergis ir Lietuvos vyriausybė siekė politinio susipratimo, Sovietų Sąjungos prezidentas Michailas Gorbačiovas griebėsi spaudimo ir smurto veiksmų. Net kai Lietuvos Parlamentas siūlė kompromisų, vadinamųjų nusileidimų (nors nė vienas nutarimas nesukompromitavo Nepriklausomybės akto nei Lietuvos valstybingumo), Sovietų Sąjungos prezidentas atsisakė eiti į dialogą. Įtarinėdamas, kad Lietuvos tautinės mažumos nebenori nepriklausomos Lietuvos, Gorbačiovas vis reikalavo referendumo. Aukščiausioji Taryba, vis siekdama kompromiso, surengė plebiscitą. Plebiscitas, ar apklausa, nelygi referendumui, bet vis dėlto labai ryškiai parodė, kad Lietuvos balsuojantys gyventojai, ir lietuviai, ir nelietuviai, masiškai palaiko nepriklausomos ir demokratiškos Lietuvos Respublikos atstatymą. Tuo Lietuva atėmė iš Gorbačiovo jo priešpaskutinį tūzą. Gorbačiovui beliko karinė jėga, priespauda ir cenzūra.

O tuo pačiu metu Lietuva krauna savo tūzus. Kitos pasaulio valstybės negali nepastebėti Lietuvos oraus principingumo. Kad ir tai, jog Lietuvos gyventojai, pergyvenę Kruvinąjį sekmadienį, toliau eina ginti savo laisvės ir demokratijos simbolį – Parlamentą. Jie eina ginti jį nuo šarvuočių, tankų, durklų ir automatų, bet jie ginkluoti tik drąsa ir savo tvirtu įsitikinimu, kad tiesa yra jų pusėje. Islandija (tegul Dievas ją visada laimina) jau užmezgė diplomatinius santykius su Lietuva. Čekoslovakija žengia juos atnaujinti, o kitos Skandinavijos šalys ruošiasi. Visa tai parodo, kad mes grįžtame į pasaulį. Man rodos, jog mažai kas abejoja, kad Lietuva greitai bus pripažinta de facto nepriklausoma.

Todėl mes jau ir dabar turime ruoštis sunkiam Lietuvos valstybės atstatymui. Penkios dešimtys metų Sovietų okupacijos ir niokojimo Lietuvai smarkiai pakenkė. Mūsų aplinka sužalota. Mūsų dvasinės vertybės sumindžiotos. Mūsų ekonomija nereali, jei ji net iš viso egzistuojanti. Mūsų švietimo sistema apverktina. Politinė nepriklausomybė yra bevertė, nebent mes ją pastatome ant tvirtų visuomeninių pamatų. Tai reiškia, kad mes, ypačiai išeivijoje (nes mums resursai lengviau prieinami), turime dabar pradėti atstatymo darbą.

Visų pirma reikia įvertinti Lietuvos ekonomijos būklę. Nors Lietuva turi potencialą turėti stiprią ekonomiją, vien dėl to, kad Sovietų centralizuota ekonomijos sistema karaliavo penkiasdešimt metų, ją reikia visiškai pertvarkyti. Išeivijoje yra ne tik ekonomijos specialistų (kurie gali pagal savo mokslines žinias atnaujinti ekonomiją ir jos įstatymus iš viršaus), bet ir verslininkų bei kitų profesionalų (kurie savo patirtimi gali padėti atnaujinti ekonomiją iš apačios). Ekonomijos mokslininkai, nuvykę į Lietuvą, su įstatymų leidėjais galėtų dirbti, paruošiant tinkamus įstatymus. Verslininkai galėtų užmegzti ryšius su savo kolegomis Lietuvoje ir pasidalinti savo praktiška patirtimi. (Šia kryptimi jau kuris laikas nemažai daroma.) Tokiu būdu būtų galima išvirkšti ekonominius principus į Lietuvos ūkį.

Tačiau net jeigu mes ir be galo daug ekspertų ir verslininkų nusiųstume, problema ne visai būtų išspręsta. Stipriai ekonomijai reikalinga išmokslintas darbo jėgos šaltinis. Šiuo metu Lietuvos aukštesniojo mokslo sistema yra baisioje padėtyje. Dabartiniai profesoriai buvo išmokslinti sovietinėje sistemoje (gal ne visi). Tai jie toliau dėsto maždaug tą, ką išmoko. Šį užburtą ratą išardyti reikia Vakaruose išmokslintų profesorių. Tuo atveju yra du galimi veiklos planai: 1) išeivijos profesoriai nuvyksta Lietuvon dėstyti (Vytauto Didžiojo universitete Kaune iš dalies tai daroma) arba/ir 2) studentai iš Lietuvos vyksta į Vakarus siekti aukštesniojo mokslo. Antrasis variantas turi didesnę perspektyvą, nes būtų įmanoma ruošti ir vidurinio mokslo mokytojus, ir aplamai mažiau žmonių gyvenimai būtų sutrukdyti. Geriausias būdas šitokį planą vykdyti yra steigti stipendijas kiekvienai itin reikalingai sričiai (pavyzdžiui, Business Administration, Public Administration, Industrial Psychology, Marketing ir t.t.). Stipendijų išdavimas priklausytų tik nuo egzaminų (TOEFL [Test of English as a Foreign Language], SAT [Scholastic Aptitude Test] ir rašinių) rezultatų.

(Nukelta į 2 psl.)

Tesugrįžta ir teapgaubia mus iš naujo ir visados pirmosios Kovo Vienuoliktosios džiaugsmas!

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos rūmuose, Vilniuje, 1990 m. kovo mėn. 11 d. – paskelbus Aktą dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo. Tą Kovo Vienuoliktosios sekmadienį prieš metus šis buvo vienas iš vaizdų, apskriejusių pasaulį per televizijos ekranus ir neišdildomai įsirėžusių į mūsų širdis.

ELTA nuotrauka

Džiaugsmo manifestacja 1990 metais Vilniuje prie namo, kuriame 1918 metais Vasario šešioliktą dieną buvo Lietuvos Tarybos pasirašytas Lietuvos Nepriklausomybės aktas.

ELTA nuotrauka

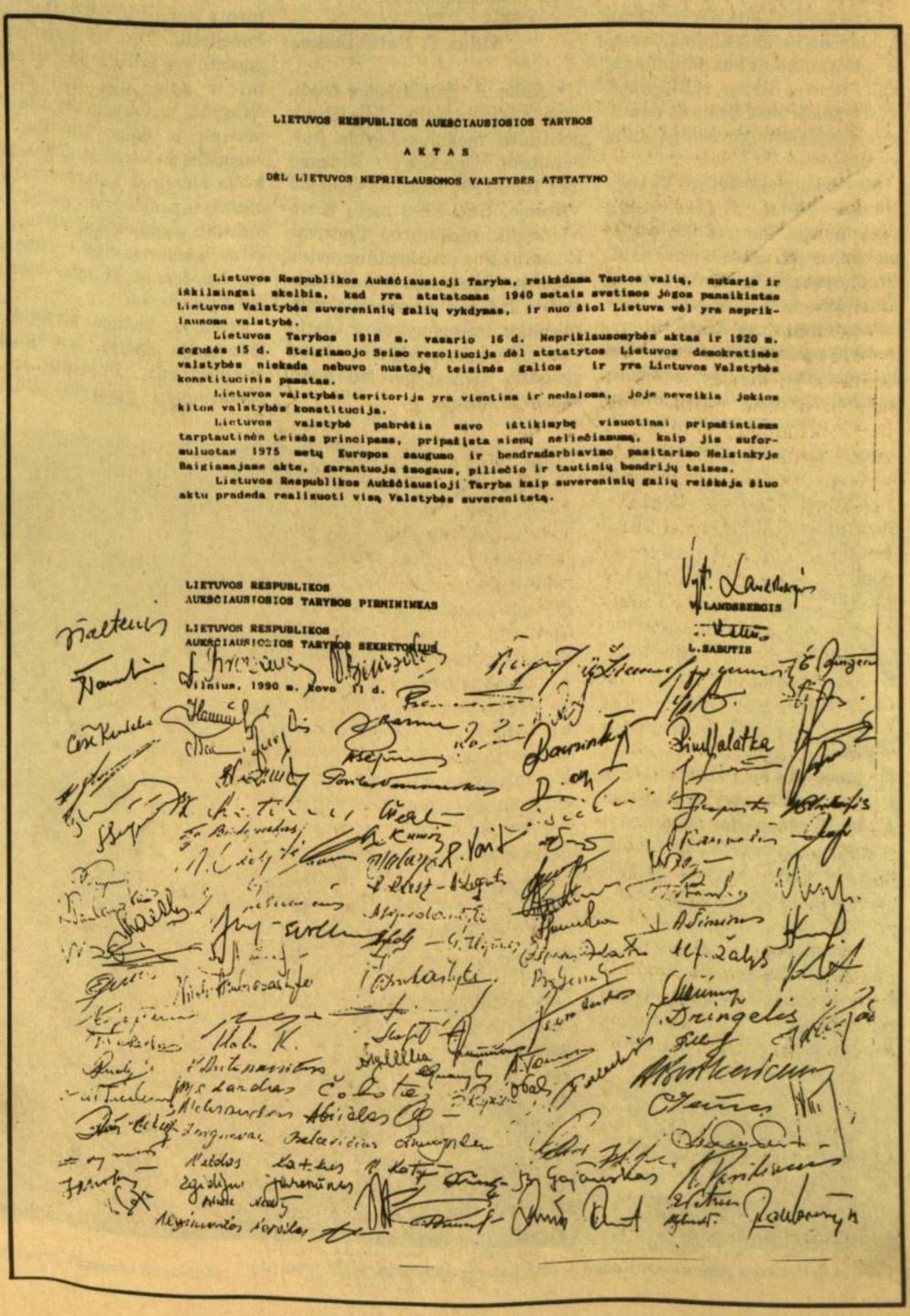

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS

AKTAS

DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMOS VALSTYBĖS ATSTATYMO

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reiškdama Tautos valią, nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas 1940 metais svetimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suverenitetinių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė.

Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvo nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos Valstybės konstitucinis pamatas.

Lietuvos valstybės teritorija yra vientisa ir nedalioma, joje negalioja jokios kitos valstybės konstitucija.

Lietuvos valstybė pabrėžia savo ištikimybę visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams, pripažįsta niekų nelinčiamumą, kaip jis suformuluotas 1975 metų Europos saugumo ir bendradarbiavimo pasitarimo Helsinkyje Baigiamajame akte, garantuoja žmogaus, piliečio ir tautinių bendrijų teises.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba kaip suverenitetinių galių reiškėja šiuo aktu pradeda realizuoti visą Valstybės suverenitetą.

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS PIRMININKAS — V. LANDSBERGIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS AUKŠČIAUSIOSIOS TARYBOS SEKRETORIUS — L. SABUTIS

Vilnius, 1990 m. kovo 11 d.

Laisvės statula Kaune (Juozo Zikaro skulptūra) — 1989 metų Vasario Šešioliktąją dieną sugrąžinta į Laisvės paminklo viršūnę.

16 + 11 = begalybė

(Atkelta iš 1 psl.)

Baigę mokslus Vakaruose, šie studentai būtų pasiruošę grįžti į Lietuvą ir šviesti Lietuvos jaunimą. Taip būtų išardytas užburtas ratas ir gana greitai keliama Lietuvos švietimo veikėjų rinka. Kai švietimo sistema pajėgs teikti Lietuvos jaunimui kokybišką išsimokslinimą, mums ir mūsų vaikams bus garantuota, kad Lietuvos darbas, tyrinėjimas, vystymas ir mokslas bus pažangūs ir pajėgs konkuruoti pasaulio rinkoje.

Mes džiaugiamės Kovo Vienuoliktąja diena. Ji dar kartą pažymi, kad Lietuva yra pilnavertė pasaulio tautų šeimos narė. Praėjusių metų politiniai įvykiai mus džiugina ir liūdina. Mes džiaugiamės, nes Lietuvos gyventojų politinis brandumas vis ryškėja. Mes liūdime, nes kitų pasipriešinimas mūsų brandumui mums baisiai kainuoja. Įvertindami Lietuvos aukas ir toliau žengdami politinio atsinaujinimo keliu, atsigręžkime į valstybės ir visuomenės atstatymą — ateitį. Atstatymo kelias bus ilgas ir sunkus, bet gražesnio kelio nėra visame pasaulyje.

Aidas F. Palubinskas

• Aidas F. Palubinskas studijuoja vokiečių kalbą, filosofiją ir politinius mokslus Loyola universitete, Chicago'je. Didesnę dalį 1989-1990 metų jis praleido Vilniuje. Nuo 1990 metų Kovo Vienuoliktosios dirbo Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos sekretoriate ir Aukščiausiosios Tarybos informacijos biure. Šiuos darbus vykdė ir Lietuvon nuvykęs praėjusių metų gruodžio mėnesį bei šių metų sausio pradžioje.

Laiškai iš Vilniaus

Vilnius, 1991.2.11.

Labas, miela Birute,

Jau daug daug dienų nesimatėme ir negirdėjom viena kitos balso. Ačiū už linkėjimus, kuriuos neseniai perdavė Teta, ir savo ruožtu siunčiu Jums visiems pačių geriausių linkėjimų. Teta sakė, kad norėtum išgirsti, kas ten darėsi tą 13-os kruvinąją naktį. Taip jau likimas lėmė, kad buvau pakliuvus į tą pragarą.

Jau kelias dienas vyko tie budėjimai prie svarbiausiųjų objektų, ir nueidavom tai grupelėm, tai net po vieną pabūti po kelias valandas. Nes žmonės budėjo ištisom parom.

Tą naktį buvau susitarus eiti su viena drauge kartu, jau paryčiui pakeisti tų, kurie pavargo. Bet po 1-mos val. nakties ji paskambino, kad radijas kviečia daugiau žmonių į tam tikrus objektus, tai nieko nelaukdamos ir išskubėjom kur tik arčiau. Kadangi man buvo arčiausiai radiokomitetas, tai aš ten ir nuėjau ir turėjo atvažiuoti draugė čia, bet mes tą naktį taip ir nebesusitikom, nes buvo eismas sustabdytas, o kareiviai patruliavo kai kuriuos kelius. Aš ėjau nuo Basanavičiaus gatvės link Konarskio, tikriausiai prisimeni jas, į Vingio parko pusę ir pamačiau jau bebėgančius žmones iš visų kampų prie radiokomiteto. Tai vieni, tai kiti sakė, kad jau važiuojama su tankais link čia. Atbėgę žmonės ir tie esantys jau rikiavosi eilėmis pagal visus laiptus, petys į petį, ir taip, kad kojos nėr kur į jų tarpą bepastatyti. Aplink buvo nustatyta autobusais — tiesiog ant šaligatvių užvažiavę ir pastatyti ties langais. Vienoj pusėj degė didokas laužas ir žmonės netoli laiptų šildėsi. Priekyje girdėjosi giedojimas moderniškųjų giesmių „dainuojančių evangelikų", kaip pas mus vadina. Buvo daug atvažiavę žmonių su autobusais iš įvairių miestų, iš visos Lietuvos, su savo manta ir maistu, pasirengę ilgam budėjimui. Ten už pagrindinio pastato yra įgilinti dar du pastatai ir apie juos irgi stovėjo daugybė autobusų ir nuosavų mašinų ir daug žmonių. Net vagonėlis su karštais užkandžiais ir čia buvo net keletas staliukų pastatyti pasidėjimui maisto. Vis dažniau girdėjosi tai vienur, tai kitur komandavimai: sustokit, va, čia; ten tai toliau. Atsirado net tvarkdariai.

Priekyje, pačioje pastato pagrindinėje dalyje, vis giedojo evangelikai. Priėjau ir aš pasiklausyti giesmių. Būrelis labai jaunų žmonių, studentų ir moksleivių, pritariant gitarai, giedojo ir giedojo. Gal kokia 20 minučių praėjo, kaip aš atėjau šiton vieton, ir pasigirdo baisus dundėjimas atvažiuojančių nuo Vingio parko pusės tankų. Žmonės, iškėlę rankas į viršų, rodydami pergalės ženklą, pradėjo skanduoti: Lietuva, Lietuva, Lietuva. O tankai riedėjo, priglušindami visus garsus. Priekyje jų važiavo keista mašina su labai galingais prožektoriais, kuriuos vartė į visas puses, apakindama visiems akis. Jie važiavo gana dideliu greičiu ir žmonės pradėjo atlaisvinti kelią ir grūstis į šaligatvius, nors ir ten buvo pilna žmonių. Nuo to riaumojimo nebesigirdėjo nei giesmių, nei šauksmų. Jie matyt jau turėjo iš anksto planą, kur tuos tankus statyti, kad riaumodami brovėsi į tam tikras vietas. Gana greitai paskutinis tankas iš kokių dešimt liko prie pagrindinių laiptų ir šalia po pora mašinų su kareiviais. Visos kitos nugarmėjo į priekį kartu su kitom kareivių mašinomis. Vos privažiavę pradėjo šaudyti iš kelių vietų. Garsas buvo nenusakomo stiprumo, kad pasipylė langai iš visų aplinkinių namų ir televizijos komiteto ir aplinkinių, kitoj pusėj gyvenamųjų namų.

Kareiviai desantininkų uniformom šoko iš mašinų (nedengtų) ir su automatų pagalba, pliekdami kur pakliuvo, brovėsi laiptų link. Bet netrukus pasigirdo šūviai. Kadangi žmonės nesitraukė, tai paleido iš automatų serijas per kojas, ir žmonės išsiskirstė. Pradėjo šaukti ir dejuoti sužalotieji. Sveikieji, pribėgę iš toliau, tempė sužeistuosius į gatvę, kur jau stovėjo kelios greitosios pagalbos mašinos. Šūviai vis nesiliovė. Šaudė paskui jau kur pakliuvo. Per langus sulipę į pastatą ėmė kareiviai šaudyti iš viršaus į žmones ir mėtyti ašarines dujas. Visas didžiąsias šviesas išjungė ir net apšvietimą gatvėm nutraukė, kad nesimatytų ką daro. Bet šviesa sklido iš namų langų. Pastebėję žmogų su fotokamera ar kinokamera, atiminėjo, sudaužydavo ir kamerą, ir patį žmogų, bet žmonės pasislėpę už mašinų filmavo, kur tik galėjo. Sužeistųjų nebespėjo vežti greitosios. Aplink viskas kaukė, šaukė, dejavo ir viską užglušindavo tankų šaudymai ir kulkosvaidžių kaukimai. Kulkos lėkė žmonėms virš galvų iš visų pusių. Toks klaikumas nenusakomas ir savo akim negali patikėti, kad žmonės šitaip daro. Vienas žmogus priėjo iškėlęs rankas pašnekėti su keliais likusiais mašinoje kareiviais ir gavęs automato seriją suklupo. Vieni šaukė: jie žvėrys, kiti: gyvuliai, kiti: okupantai. O kiti šaukėsi Dievo ir visur aplink dejavo. Moterys pradėjo isteriškai spiegti ir verkti. Mane gi pagavo kažkoks šokas, pradėjau visu kūnu klaikiai drebėti ir vis kartojau: Viešpatie, Viešpatie, Jėzau, Jėzau, čia gi jau pragaras pasidarė. Tik staiga kažkas mane už rankos sučiupo ir šaukia: eikit iš čia, ar nematot, kad į šitą pusę šaudo.

Pradėjau judėt iš vietos, apsidairiau, ogi aplink mane nebėra nė vieno žmogaus, visi laiptų link perbėgę ir į kitą šaligatvio pusę. Lyg kas kojas būtų man pakirtęs, nebeklauso kojos ir tiek. Svaigsta galva, ausyse skauda ir zvimbia. Gal per pusvalandį pirmas pagrindinis pastatas buvo užimtas, ir žmonės bėgo prie kitų dviejų. Kiti išsigandę traukėsi gyvenamojo namo link, kurių dabar daug pastatyta prie radijo ir televizijos komitetų.

Greitosios kaukdamos lėkė pirmyn ir atgal. O šaudymai vis nesiliovė. Užėmus pirmą pastatą, pasigirdo per garsiakalbį Burokevičiaus partijos balsai: mes nenorime žmonių aukų, jūs pasitraukit nuo pastatų, vis tiek kareiviai juos užims. Ir čia pat ant tų žodžių griaudėjo tankų šūviai ir kulkosvaidžių automatų šūviai. Buvau „nuginkluota", negalėjau ne tik pabėgti, bet ir paeiti. O čia dar stovėti prie jau užimto namo nebebuvo prasmės.

Visa tebedrebėdama ir vos paslenkančiom kojom nuėjau pas netoliese gyvenančią draugę (kuri sirgo, ir buvau tikra, kad bus namie). Iki pat ryto meldėmės ir verkėm, ir maža turbūt buvo Vilniuj žmonių, kurie tą nakti miegojo.

Ryte parėjo tos draugės vyras, pasirodo, jis buvo prie tų kitų radijo komiteto pastatų, o kai tuos užėmė, nubėgo visi prie Aukščiausiosios tarybos. Ten buvo daugybė, daugybė žmonių ir jau toks momentas, kad kunigai skelbė visuotines išpažintis ir visi buvo pasiruošę numirti. Tankai dardėjo netoliese, prie pat pakrantės Neries, bet nepradėjo čia šaudyti. Labai jau čia daug buvo žmonių. Ir kitą naktį, ačiū Dievui, atvažiavo ta komisija iš Sąjungos ir tankų puolimai apsiraminė. Bet budėjimai nesibaigė ir dieną, ir naktį po to dar 2 savaites. Labai daug būdavo žmonių apie Aukščiausiąją tarybą. Paskui padarė barikadas ir apkasus ir pavertė tvirtove Aukščiausiąją tarybą, o Mažvydo biblioteką (anksčiau centrinę) raudonuoju kryžium. Ir iki šiol dar tebebudi, ypač naktimis, pagal sudarytus sąrašus iš gamyklų.

Draugės vyras papasakojo, kaip elgėsi kareiviai prie kitų pastatų radijo komiteto. Sustojusios vyrų eilės nesitraukė iš vietos, ir mušami buožėmis vyrai stovėjo. Tada kareiviai visai eilei žmonių pridėjo automatus prie smilkinio ir šaudė iš tuščių, kai kurie silpnesnių nervų krito nuo siaubo. Bet pamatę, kad tai negelbsti, kareiviai vėl panaudojo tą išbandytą metodą šaudyti per kojas... Tas vyras, kuris pasakojo, ir jam buvo prie veido pridėtas vamzdis automato. Niekas nesitikėjo, kad kareiviai šaudys ir niekas nebuvo nusiteikęs gintis bent jau su akmeniu. Juk pernai metais šitaip žmonės pastatus ir gelbėjo be ginklų. O su daina ir su daug žmonių. O šįmet nebeapsiėjo be aukų, tai ir vis tiek atėmė ką norėjo. Ir dabar dar tebestovi tankai, o aplink apjuosta virvėm ir užrašai (rusiškai — Stok, toliau eiti draudžiama). O kareiviai ir tankai tebestovi apsupę tuos pastatus ir saugo nežinia nuo ko, nes niekas jų nepuola. O žmonės atneša į kitą pusę kelio gėles, vainikus, kaspinus juodus ir nuotraukas žuvusių ir čia pat degina žvakes, kai kas ir pasimeldžia ir pagieda. O kai kas ir pabara kareivius ar pašiepia stovinčius kitoj pusėj kelio, nors čia jau seniai nebe tie stovi, kurie šaudė. Beveik visą mėnesį gydau savo galvą ir ausis, ačiū Dievui, kad dar būgneliai nesprogo, o tik deformavosi, tai gal klausą atgausiu. Viena ausis buvo užtinusi, ir visai nebegirdėjau tarpais, bet jau gerėja. Pora savaičių tai beveik pragulėjau, nes negalėjau net vaikščioti. Gydytojai nustatė pakartotiną smegenų sutrenkimą. Bet klausa nukentėjo daugiau negu 500 žmonių ir dar su visokiais kitokiais sutrikimais, jau nebekalbant apie žuvusius. Nes dar nežinia, kiek jų yra iš viso. Dar vis neatsiranda po tos nakties dingę be žinios.

Taipgi tą pačią naktį, beveik tuo pačiu metu, užėmė ir televizijos bokštą ir radiokomitetą. Užėmę ten viską išdaužė ir sugadino ir ką galima išvogė. Dauguma dirbančiųjų, kurie tą naktį dirbo, ypač vyrai, stipriai sumušti. Visus įkalbinėjo pasilikti dirbti Burokevičiaus partijai, bet didelė dauguma atsisakė, tik keli pasišventę partiečiai liko.

Taigi šitaip, Birute, mes ir gyvename, nelinksma aplink. O ta savaitė tai išvis buvo beprotiška — nuo sausio 7 iki 13 d. — ir sekanti po jos su juodžiausiu gedulu.

Ačiū Dievui, kad apklausa praėjo gerai, ir kai daug svečių iš užsienio, tai ir kariškiai bent dėl akių ramesni.

Tad sudiev, Birute, nežinau, ar Tau susidarys koks vaizdas iš to, ką pasakojau.

Nelinksma kol kas pas mus, bet dauguma nusiteikę laikytis ir iškęsti viską, kad tiktai tą nepriklausomybę laimėti. Daug aukoja žmonės ir nepriklausomybės fondui ir gynybos fondui.

Būkit visi sveiki.

Stasė O.

(Nukelta į 3 psl.)

Svečiuose pas Juozą Urbšį (dešinėje) — paskutinįjį Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministrą prieš Lietuvos okupaciją 1940 metais, ilgametį Sibiro tremtinį, dabar garbės pilietį Kaune.

ELTA nuotrauka

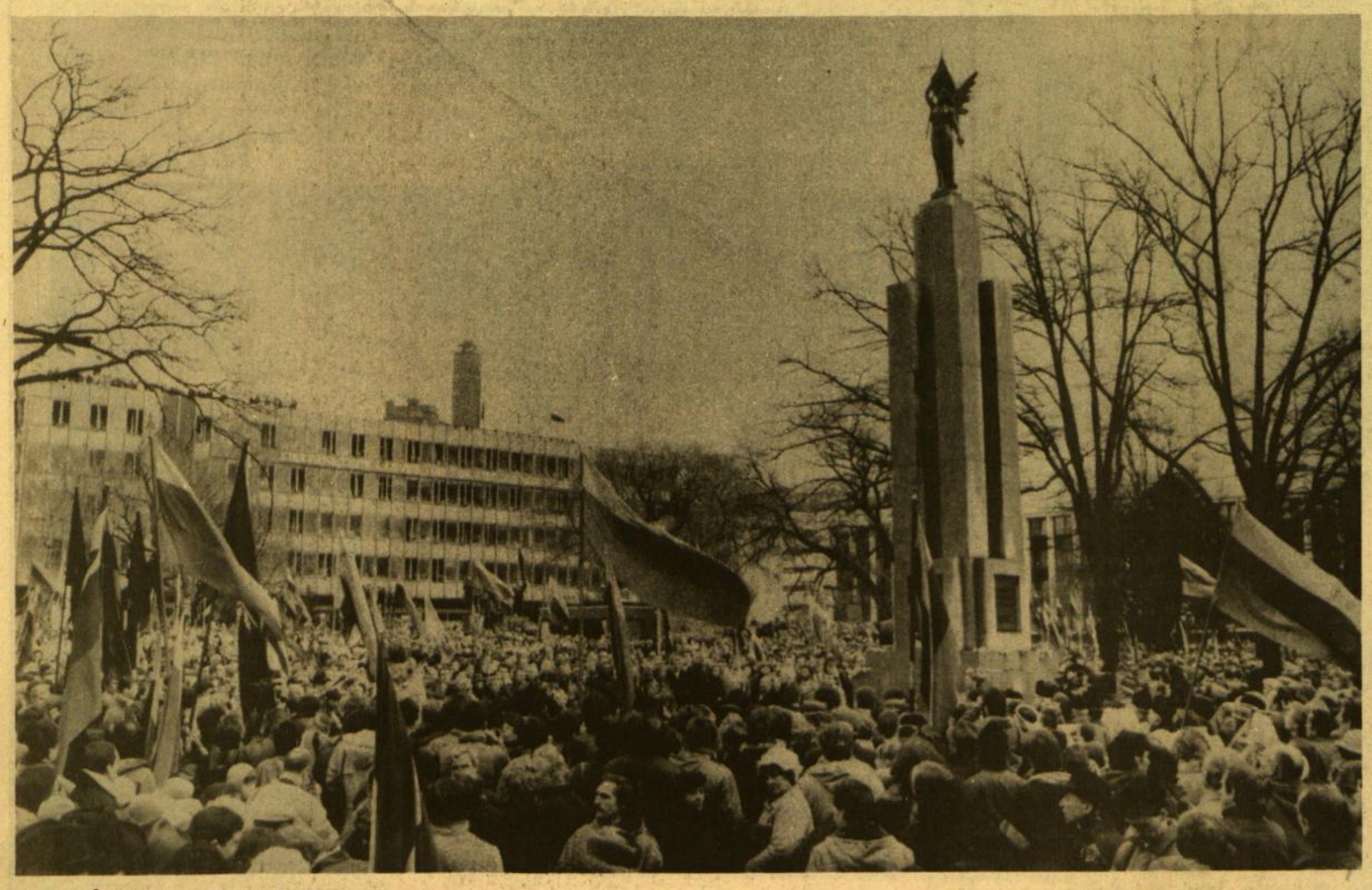

Vasario Šešioliktoji 1990 metais Kaune — prie Laisvės paminklo.

ELTA nuotrauka

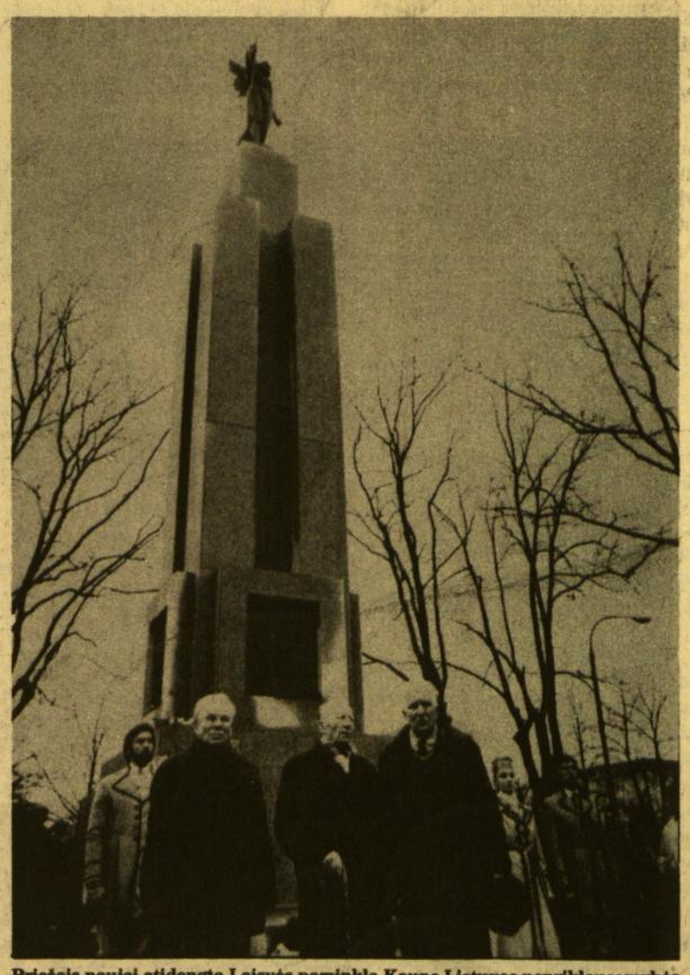

Priešais naujai atidengtą Laisvės paminklą Kaune Lietuvos nepriklausomybės kovų (1918-1921 metais) trys savanoriai.

Vytauto Ylevičiaus nuotrauka

Vytauto Maželio nuotrauka

VILNIUS

Nereikia jo statyt iš naujo,
Tik pavartyt senus istorijos lapus:
Iš meno, geležies ir kraujo
Jo veidas išraiškingai prakalbus...

Epochiniais namais ir bokštais,
Su kryžiais, su žalčiais, saulutėmis juose,
Su vyskupų, karalių sostais,
Vaidilų kankinių mirtim drąsia.

Su moterim Ievom, Marijom,
Sutraukiusiomis ir surišusioms kelius,
Kai gimdė laisvėm ir vergijom —
Šventuosius dangui, žemei karalius.

Su dienų vieškeliais ilgaisiais,
Su pokyliais, svaigiom vasarėm naktimis,
Su Vakarų kultūros vaisiais,
Pietų gėlėm ir šiaurės žiemomis.

Su mūruose patrankų tūtom —
Budriom akim, langų langeliais apskritais,
Su žolinėm, verbom ir rūtom,
Su katedrose aukurais šventais.

Su pamatuos suspaustais turtais,
Su požemiuose miegančiais šarvuos
kariais, —
Kardais su likimu sudurtais, —
Belaukiančiais, kada kovon išleis.

Su vėliavom poetų skargų,
Neštom per vandenį ir nuometus liepsnų.
Per garbės gaudesį atvangų,
Per pusnį, spindesį šviesos sparnų.

Dabar, kai legenda kilnioji
Po pelenais sudegintos aukos gyva,
Tu laisvas grandines kilnoji,
Žydėdamas pro sniegą alyva.

Pažinę tavo būdo dydį,
Kryžiuočiai, lenkai, rusai ir gudai...
Jie tavęs Lietuvai pavydi,
Nes niekados garbės nepraradai.

Savo krauju maitindamasis,
Grumtynių ištverme į pergalę grįžtąs,
Tu pelikanas Lietuvos gyvasis
Ir, atidavęs kraują, nemirštąs.

Juozė Augustaitytė-Vaičiūnienė

Fotografijų knyga „The Gift of Vilnius" — autentiška Lietuvos tragedijos liudininkė

ALGIMANTAS KEZYS

THE GIFT OF VILNIUS. A Photographic Document in Defense of Freedom. Sausio 13 dienos įvykių albumas. Chicago: JAV Lietuvių Bendruomenė, 1991.

Paėmęs į rankas JAV LB išleistą fotografijų albumą *The Gift of Vilnius: A Photographic Document in Defense of Freedom*, kuriame atspausdintos 1991 metų sausio 13 dienos žudynių Vilniuje nuotraukos, tuoj prisiminiau panašų leidinį *Four Days* (1964) apie JAV prezidento John F. Kennedy nužudymą. Abu leidiniai — žaibo greitumu paruošti dokumentiniai albumai, išėję dar įvykių įkarščiui nepraėjus, akivaizdžiai liudijantys dar neužgijusių, tebekraujuojančių žaizdų apčiuopiamumą bei pačių vaizdų autentiškumą. Vartydamas tokią fotografijų knygą, niekas nedrįstų klausti, ar įdėtosios nuotraukos deramai suskirstytos, ar jos nesikartoja, ar, pagaliau, jos priklauso meninių fotografijų kategorijai. Tokie klausimai čia būtų visai ne vietoje. Jie būtų tarsi pašalio sąšlavos, nubyrėjusios į šventų švenčiausią vietą ir bereikalingai drumsčiančios tragedija persunktą tylą, įterpdamos kasdienybės mažmožius į mistikos bei kontempliacijos pagautą sielą.

Šiurpas nubėga nugarkauliu, žvelgiant į neryškiai išėjusią trispalvę, kurią kažkieno rankos neša prieš šarvuotį, stovintį skersai kelio. Bejėgiško apmaudo jausmas įstringa ties Adomo obuoliu, žiūrint į veidą, užfiksuotą grūduotoje juostoje, kuris vien savo balso jėga bando sustabdyti pabūklo vamzdį, ieškantį taikinio žmonių minioje. Visai nesvarbu, kad šlubuoja paveikslo kompozicija arba kad netiksliai nustatyta blykstė peršvietė arčiau stovinčius žmones. Tai — tik smulkmenos, matant pagrindinį dalyką — autentišką

Iš JAV LB išleisto albumo „The Gift of Vilnius". Vinco Korkučio nuotrauka

šiurpaus ir nepamirštamo įvykio liudijimą. Čia susikirto nelygios jėgos: vien nepalūžusia dvasia apsiginklavusieji pergalėjo plieną, nes protestuojančiųjų gyslose tekėte tekėjo kraujas, galįs išsilieti laukan, jei tik to pareikalautų kupinas įtampos momentas.

Nuostabu, kad fotografija — ta paprasta, šviesai jautri celiuliozė ir emulsija pateptas popieriaus gabalėlis — gali savyje turėti tokią jėgą. Skaitydamas šio leidinio paminėjimą spaudoje, užkliuvau už vieno sakinio: „Lietuvos didžiausias ginklas šiame kruviname epizode buvo jos žmonių laikysena ir... fotografų vaizdai" (*Draugas*, 1991.2.23, daugtaškis mano). Nejaugi ir „fotografų vaizdai"? Argi nebuvo kitų, svarbesnių priemonių laimėti šią nelygią kovą? Buvo keliamos vėliavos, statomos barikados, ginti nepriklausomybę stojo ne vienas ginkluotas gynėjas. Tačiau pasiryžėlio dvasią, vėliavas ir barikadas galėjo sutriuškinti ko gero vienas vikšruotas tankas ir viskas pasibaigtų, ant išlieto kraujo ir griuvėsių nusėdus tragiškai tylai, be jokio ženklo, kad iš viso vyko kokia nors kova. Šalia vėliavų, tarp demonstrantų, buvo ir fotografų bei filmuotojų. Jie žinojo, kad kova vyksta ne vien čia, gatvėse bei pastatuose, bet ir žmonių, gyvenančių anapus Lietuvos, sąmonėse. Jų pilietinė drąsa, gudrumas bei nuovoka padėjo šiems įvykiams pasiekti viso pasaulio publiką — ir štai, žmogžudžiams ir grobikams net nejaučiant, kautynių arena buvo perkelta į pasaulinį teatrą. Mes, patogiai sėdėdami prie televizijos ekranų ar vartydami spaudos puslapius, jautėme, kad vaizdo galia palaipsniui nustumia į šalį brutalias jėgas, tarsi Dovydas su savo „žaisleliu" (tik šį kartą ne su laidyne rankose, o su paprasta fotokamera) paguldo šarvuotąjį Galijotą ant menčių. Vaizdo priemonėmis Vilniaus miesto aikštėje vykusią konfrontaciją beginkliai gyventojai laimėjo pasaulinėje arenoje. Po to, kai užgeso po žemės rutulį išsibarsčiusių televizijų ekranų šviesa, kai sustojo sklidę spaustuvių rašalu pakvipę puslapiai, bematant nuščiuvo atkišti „kalašnikovai" ir nukiūtino į pašalį vikšruoti šarvuočiai. Drastiškai pasikeitė scenarijaus kreivės — vienos pakilo iš žemumos į aukštį, kitos nusileido iš aukštumos į žemumą. Pasiklydo priešininkas ginkluotųjų pajėgų tankumyne. Jis pamiršo, kad reikia konfiskuoti ne tik užpultojo medžioklinius šautuvus, bet ir fotokameras.

Be abejo, čia buvo laimėtas tik vienas mūšis, ne visa kova. Bet mūšio baigmė atvėrė akis ne tik vietiniams gynėjams ir pasaulio teatrų stebėtojams, bet, reikia tikėtis, ir patiems užpuolikams. Jie buvo priversti atsižvelgti į žodžio, vaizdo bei informacijos galią. Šiandieniniame pasaulyje brutalus laisvės užslopinimas tegali vykti laikinai, kaip ir bandymas jėga paslėpti tiesą. Šioje mažutėje žemelėje mes gyvename per daug ankštai, kad galėtume nepastebėti arba pateisinti grobuoniškus vieno kito keistuolio kėslus. Susipynėme vienas su kitu vario vielelėmis, susijungėme elektronikos bangelėmis, pasidaliname įspūdžiais per rašaluotas spaudos dėmes. Susižinojimo gyslos veikia savais kapiliarais. Atėjo laikas, kada triukšmadariai, organiškos tvarkos ardytojai, savavaliai, raumeningi chuliganai, sveikos galvosenos piliečių yra atpažįstami kaip tyrosios gyvenimo tėkmės vėžiai, kuriuos verkiant reikia greitai izoliuoti ir išpjauti laukan.

Minėtas leidinys — nepamirštamų vaizdų serija. Pradžioje rodomos konfrontacijos tarp beginklių, dainuojančių, susiėmusių rankomis civilių žmonių ir šalmuotų, ginkluotų, užėmusių puolimo pozicijas kareivių, belaukiančių tankų ir šarvuočių priedangoje įsakymo pulti. Toliau — naktinio apšvietimo sudramatintos užpuolikų kareivių pozos; drąsuolių prisiartinimas prie pėstininkų ir šarvuočiuose užsibarikadavusių nebylių veidų; bandymas pažadinti juose slypinčias žmoniškumo liekanas; trispalvės vėliavos pasirodymas prieš pat tanketę. Ar tik nebuvo šis pasirodymas lyg degtuko prikišimas prie parako, kuris ir įkūrė ugnį. Tolesni vaizdai rodo akinančias šviesas, nukreiptas į išgąsdintus veidus, ir tuoj po to — aukos, metalinių vikšrų sutrinti automobiliai, tankų triuškinamos žmonių kojos, sužeistų, sumuštų, žiauriai nužudytų negyvėlių pozos, primenančios Rainių miškelyje pirmosios Sovietų okupacijos laikais nukankintų tautiečių kruvinus kontūrus. Žiaurieji epizodai baigiasi atvaizdais karstų, lydimų ašarų bei skausmo pervertų veidų procesija.

Fotografijos, kaip sakyta, grūduotos, kai kurios neryškios, nepataisytos retušu, bet kaip tik dėl to ir spindinčios autentiškumu bei nemeluota tikrove. Panašiai galima apibūdinti ir anksčiau minėtąjį leidinį apie John F. Kennedy nužudymą: iš visų jame įdėtų fotografijų (dauguma jų puikiai padarytų) pati įspūdingiausia buvo labai prastos kokybės, padidinta iš 8 mm filmuko kadro, bet parodanti patį šūvio momentą bei su juo susijusią visą įvykio tragiką.

Reikia didžiuotis mūsų fotoreporterių apsukrumu, kurie pajėgė, kad ir atšiauriausiomis aplinkybėmis sukurti šiuos nepamirštamus vaizdus, pateikusius pasauliui žinią apie Raudonosios armijos vykdomą Lietuvos žmonių persekiojimą bei pavergtos tautos troškimą būti laisva ir nepriklausoma nuo svetimųjų teroro valstybe.

• **Kovo 11 dieną**, pirmadienį, minint nepriklausomos Lietuvos Respublikos atkūrimo pirmąsias metines, Chicago's miesto centre The Lithuanian Hotline ruošiamos šios šventės programos rėmuose įvyks simpoziumas: „Baltų krizė: ekonominės, teisinės ir geopolitinės perspektyvos". Kalbės profesoriai: politologas Aleksandras Štromas (Hillsdale College), ekonomistas Richard Ebeling (Hillsdale College), tarptautinės teisės žinovas Zigurds Zile (University of Wisconsin), geografas Siim Soot (UIC). Moderuos David Roth, Institute for American Pluralism direktorius. Simpoziumas vyks nuo 1 iki 3 val. p.p. State of Illinois Building, 100 West Randolph, Chicago, IL.

Laiškai iš Vilniaus

(Atkelta iš 2 psl.)

Vilnius, 1991.2.1

Miela Teta Birute,

Ačiū labai už rūpestį, kurį man telefonu perdavė Jūsų Mokytoja, ir atsiprašau, kad ilgai neparašiau, bet iš tikrųjų viskas taip susiklostė, kad laiko niekam neliko. [...]

Pas mus nors ir viskas tvarkoj, bet, aišku, kaip ir visoj Lietuvoje, esam pastovioj įtampoj, nerime, kažkuria prasme ir pyktyje, neapykantoj žmogžudžiams „išvaduotojams".

Tą kruvinąją sekmadienio naktį su draugais buvau prie Parlamento. Ten irgi pro šalį važinėjo masė tankų — gąsdino ir tikrai tikėjomės, kad tą naktį puls ir parlamentą, kai išgirdom šūvius ir žinias, kad tankai važiuoja per žmones. Kaip ne keista, žmonės nepuolė į paniką, bėgti — buvo atvirkščiai — žmonių daugėjo ir daugėjo, nors buvo 2-3 val. nakties, o po miestą siautėjo tankai. Visi susibūrėm aplink parlamentą ir laukėm. Kaip ne keista, baimė pranyksta tada. Ir manom, kad kareiviai kaip tik ir išsigando tokios minios — būtų per daug lavonų ir kraujo... Naktis buvo bjauri, matėm ir girdėjom tai, ko nesitikėjau gyvenime pamatyti ar išgirsti, bet suradom pasitikėjimą tik savim. Tik Mama vos neišprotėjo, kol sugrįžau.

Dabar darosi dar bjauresni dalykai — plėšikų raudonųjų armija siautėja po miestą, tyčiojasi iš žmonių, gaudo į armiją bet ką — nesvarbu, studentas ar ne, ką pagavo, tą sumušė. Iškart po tų įvykių savaitės viduryje jie buvo sugavę moksleivių (paskutinių klasių) grupę (apie 15 vyrukų), juos sumušė, išdaužė dantis, prigirdė spirito, surišo ir išvežė į Kaliningrado sritį. Ten visus po vieną išmetė iš važiuojančio sunkvežimio miškuose, tai iki šiol sugrįžo tik vienas. Užvakar vieną nušovė. Ir taip pastoviai. Tai ir gyvenam pastoviai budrume — pasiruošę bėgt, slėptis, gintis (nors tai jėga daryt yra beviltiška), niekur negalima jaustis saugiai, net savo namuose. Nepavydėtina padėtis, ir dar neaišku, kiek tai tęsis, o birželio mėnesį ruošiasi pradėt naują „šaukimą" — tiksliau gaudymą į tą raudonųjų žudikų armiją, kur lietuviai, latviai ir estai yra izoliuojami nuo kitų, kaip kalėjime, ir pastoviai iš jų tyčiojamasi. Ir jau eina kalbos, kad visagalis Nobelio taikos premijos laureatas ruošiasi atšaukti įstatą, kad studentai nebūtų imami į armiją. Taip ir esam pastovioj nežinioj.

O šiaip visi visur dalyvavom — bėgom saugoti parlamento ir viską, ką reikėjo, tą ir darėm, pasirodo, lietuviai galim būti vieningi, kai turim vieną tikslą.

Šiandien pagaliau išlaikiau paskutinį egzaminą ir užbaigiau žiemos sesiją, kuri buvo atidėta vienai savaitei dėl visų įvykių, ir galų gale juk mes negalėjom juose nedalyvauti.

Net nežinau apie ką ir dar galiu rašyti, nes visa kita prieš tai, kas įvyko ir kas tebevyksta, atrodo taip nereikšminga ir neįdomu. Nors tai irgi negerai, nes visgi gyvenimas teka savo vaga ir nega-

(Nukelta į 4 psl.)

Atstatytas Nežinomo kareivio antkapis Kaune 1990 metų Vasario Šešioliktąją dieną.

Vytauto Butkaus nuotrauka

Lietuviškų filmų festivaliui Šiaurės Amerikoje prasidedant

Apie Lietuvos kiną pasakoja Donatas Pečiūra

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

— Kiek teko girdėti, festivalyje dalyvauja lietuviško filmo laureatai. Gal galėtumėt juos apibūdinti?

— Iš Jūsų pateikto sąrašo sužinojau, kad į JAV ir Kanadą atvyksta grupė talentingų Lietuvos kino darbuotojų. Tiesa, tas sąrašas nėra išbaigtas. Gali atvykti daugiau svečių, tikėkime, kad jiems pavyks įveikti visus kelionės sunkumus.

— Kas jie?

— Petras Abukevičius — New York'o tarptautinio kino festivalio sidabro prizo laimėtojas (1979). Nebuvo jo tame festivalyje, kai jo filmą demonstravo konkursinėje programoje. Sovietai pasiuntė kitus atstovus, kurie pagailėjo pinigų užmokėti už premijos simbolį, skirtą Petrui Abukevičiui. Baigęs Sąjunginį valstybinį kinematografijos institutą Maskvoje, pradėjo dirbti Lietuvos kino studijoje, operatoriumi vaidybiniame kine. Bet neilgai. Matyt, norėjosi savarankiško darbo, todėl perėjo į besikuriančią Lietuvos Televiziją, kuri debiutavo savo pirmaisiais dokumentiniais filmais, kaip operatorius ir režisierius. Nuo 1967metų Petras Abukevičius yra Lietuvos kino studijos režisierius -dokumentalistas. Daugumas filmų apie gamtą, Centrinei televizijai užsakius. Režisierius sugeba retus, kartais unikaliausius gamtos kadrus derinti su vaidybiniais epizodais, kuria filmus, kurie papildo vienas kitą, pratęsdami pasakojimą. Paminėtini filmai: „Sveiki gyvi" (1975), „Svečiuose pas lūšį" (1977), „Juodieji gandrai, elniukas ir meškutė Nida" (1977) — prizas New York'o festivalyje, „Nauji Nidos nuotykiai" (1977), „Susitikimas su briedžiu" (1978), „Nida gelbsti draugus" ir daugelis kitų. Serialas apie meškutę Nidą susilaukė tarptautinio pripažinimo ir buvo nupirktas daugelio šalių.

— Kuo dabar užsiima Petras Abukevičius?

— Vien išvardinus filmų pavadinimus, galima suprasti, kad režisieriaus dėmesio centre mūsų gamtos grožis, floros ir faunos likimas: „Stumbras", „Lapė", „Vilkai", „Juodasis gandras", „Kiškis", „Mažoji gulbė"... Abukevičius vienas iš žymiausių gamtosaugos problemų vaizdavimo specialistų. Jis dažnas TV svečias, aplankė tolimiausius Sovietų Sąjungos kampelius, ieškodamas įdomių temų savo filmams. Šiuo metu bendradarbiauja su Anglijos kinematografais, filmuoja naują seriją apie gamtą.

Kadras iš filmo „Vaikai iš hotelio Amerika" (režisierius Raimondas Banionis)

Petro Abukevičiaus filmų yra įsigiję daugiau kaip 100 pasaulio šalių. Filmas, kurį atsiveža režisierius, „Sugrįžimas" neseniai buvo rodomas Anglijoje kūrybinio vakaro metu. Kur tik bus rodomas šis filmas, žiūrovas, nepriklausomai nuo tautybės, neliks jam abejingas.

— Pasikalbėjimas su Algimantu Puipa jau buvo spausdintas „Draugo" kultūriniame priede. Gal galėtumėt papasakoti tai, ko skaitytojas dar nežino?

— Algimantas Puipa — Lietuvos kino studijos režisierius, 1974 metais baigė SVKI Maskvoje. Pirmas savarankiškas darbas „Nebūsiu gangsteris, Brangioji", O. Henry novelių motyvais filmas — skirtas televizijai. 1979 metais „Velnio sėkla" — apie žmogaus degradavimą vardan materialinės gerovės, apie žmogų, kuris nepaprastai daug pats iškentėjo, bet išdavė savo jausmus, paaukojo dvasines vertybes vardan turtingesnio gyvenimo. Filmo psichologizmas turi ryškų socialinį pagrindą. 1983 metais „Moteris ir keturi jos vyrai". 1985 metais — Ray Bradbury apsakymų motyvais nufilmavo televizijos filmą „Elektroninė senelė". Vėliausi Puipos filmai — tai „Amžinoji šviesa", „Žuvies diena" ir „Kelionė į Tadž Mahalą". Beveik kiekvienas režisieriaus nufilmuotas filmas susilaukė apdovanojimų. Algimantas Puipa — Sąjunginių kino festivalių laureatas, laimėjęs apdovanojimus Locarno, Glasgow, La Rochelle ir kitur.

Edmundas Zubavičius — dokumentinio-politinio kino atstovas. Baigęs Vilniaus universiteto Fizikos fakultetą, susidomėjo kinu ir tęsė studijas Maskvoje, kur 1977 metais baigė SVKI. Dirbo Lietuvos TV, vėliau kino studijoje režisavo daugelį dokumentinių filmų. Pastarasiais metais Zubavičius kuria ilgo metražo dokumentinius filmus, kuriuose užfiksuojami dramatiški, greit besikeičiantys Lietuvos gyvenimo vaizdai. Pirmas toks didelis darbas, dar prieš atgimimą, buvo Maskvos Centrinės TV užsakymu filmas apie Lietuvą, apie persitvarkymo eigą joje. Zubavičius drąsiai, labai kritiškai parodė tuometinės sovietinės Lietuvos valdžios konservatizmą. Tai buvo pradžia. Dabar Edmundas Zubavičius žymus Lietuvos atgimimo metraštininkas. Festivalyje matysime jo režisuotus filmus: „Mums nebaisūs jokie priešai", „Dossier", „Dar syki Lietuva!"

— Į festivalį taip pat žada atvykti mums gerai pažįstamo aktoriaus Donato Banionio sūnus Raimondas. Kaip seniai jis reiškiasi kino režisūroje?

— Raimondas Banionis — 1980 m. baigė SVKI Maskvoje, debiutavo Lietuvos kino studijoje trumpametražiu vaidybiniu filmu „Greitis — mano Dievas". 1984 metais Banionis pastatė pilnametražį vaidybinį filmą „Mano mažytė žmona", vėliau trijų dalių serialą televizijai — „Šešiolikmečiai". Raimondas pats nuo mažens vaidino kino filmuose, anksti baigė režisūros mokslus. Jis jaunas, jam gerai pažįstamos jaunimo problemos. Todėl pirmieji ir tolimesni filmai, „Neatmenu tavo veido", bei vėliausieji — dokumentinis „Fontano vaikai" ir vaidybinis „Vaikai iš hotelio Amerika", kuriuos matysime festivalyje, taip pat skiriami jaunimui. Naujausias Raimondo Banionio filmas bus šiais metais rodomas Berlyno tarptautiniame festivalyje.

— Pasaulinė kino rinka perpildyta vaidybiniais filmais. Ar lietuviški filmai gali išlaikyti konkurenciją?

— Lietuvos kino studija, kur pilnametražiai vaidybiniai filmai pradėti gaminti 1957 metais („Žydrasis horizontas", režisierius V. Mikalauskas), jau pagamino daugiau nei 100 vaidybinių filmų kino teatrams bei televizijai. Dar pernai, kaip ir keletą metų, kai lietuviškų filmų gamyba buvo finansuojama iš Maskvos, filmavom tris vaidybinius filmus kino teatrams ir tris-keturis televizijos užsakymu. Dabar ši tvarka turės keistis. Manau, kad filmų gamyba sumažės, nes Respublikos vyriausybė negalės skirti tiek daug pinigų — vien vaidybiniam kinui — 3 milijonus rublių į metus.

— Ar lietuviški filmai nuostolingi?

— Ne visi mūsų filmai atsiperka. Tai ne vien dėl to, kad lietuviškus filmus mažai kas žiūri. Iki šiol didžiausius nuostolius Sovietų Sąjungoje kinai turėjo dėl nesubalansuotų bilietų kainų ir nenormalios ekonominės sistemos. Buvo skaičiuojama, kad vidutinės kainos vaidybinis filmas atsiperka, jei jį pamato 17 milijonų žiūrovų. Lietuvoje, net jei filmą kai kas pažiūrės ir po kelis kartus, sunku surinkti ir vieną milijoną žiūrovų. Per pastaruosius kelis metus filmų gamybos išlaidos taip pat padidėjo tris keturis kartus. Be to, manau, nereikia aiškinti, kad vien šedevrus gaminti neįmanoma. Ne visi režisieriai, kaip kad Algimantas Puipa, sugeba beveik už kiekvieną filmą pelnyti tarptautinius apdovanojimus. Iki šiol ne mes patys organizavom savo filmų platinimą-pardavimą. Ir užsieniui lietuviški filmai buvo parduodami už juokingai mažą kainą. Bet ir tų pinigų mes nematydavom.

— Tai kur išeitis?

— Sunkumų yra dabar ir bus nemažiau ateity. Visų pirma lietuviškas kinas privalo tapti daugiau žiūrovišku. Už mažus pinigus sunku tai padaryti, net žinant, kaip tas daroma. Būtina plėsti tiesioginius tarptautinius ryšius, koprodukciją. Šiuo metu pasauly Lietuvos kinui rodomas nepaprastai didelis palankumas. Lietuviški filmai tarptautiniuose festivaliuose pradedami demonstruoti ne kaip sovietinio kino dalis. Į konkursus kviečiami lietuviško kino meistrai, kur pastaraisiais metais buvo pelnyta nemaža premijų. Reikia skubėti išnaudoti šią palankią situaciją.

— Kokia atvežamų filmų meninė kokybė?

— Kiek man žinoma, tai turėtų būti filmai kino juostoje, demonstruojami plačiame ekrane. Pastaruoju metu Lietuvoje vaidybinių filmų gamybai naudojama „Kodak" ir „Fuji" negatyvinės juostos, filmavimui — Arriflex 35BL kameros, todėl vaizdo kokybė pakankamai gera. Gal kiek blogesnis garsas. Neturime nei stereo įrašus gaminti aparatūros, nei „Dolby". O jei ir būtų aukščiausios kokybės garsas — Lietuvos kino teatruose nėra įrangos stereo filmų demonstravimui. Tai sovietinės sistemos techninio atsilikimo pasekmės.

Norisi dar pabrėžti, kad festivalio rengėjų pagrindinė užduotis — pritraukti kiek galima daugiau ne tik lietuvių, bet ir amerikiečių žiūrovų, plačiau juos supažindinti su Lietuvos istorija, kultūra, jos problemomis. Festivalio rengėjai mano, kad tai padėtų formuoti visuomenės nuomonę, jos dėmesį įvykiams, vykstantiems Lietuvoje. Gal tai sustiprintų materialinę ir moralinę paramą Lietuvai. (Festivalio filmai turės užrašus anglų kalba.)

Kadras iš filmo „Moteris ir keturi jos vyrai" (režisierius — Algimantas Puipa).

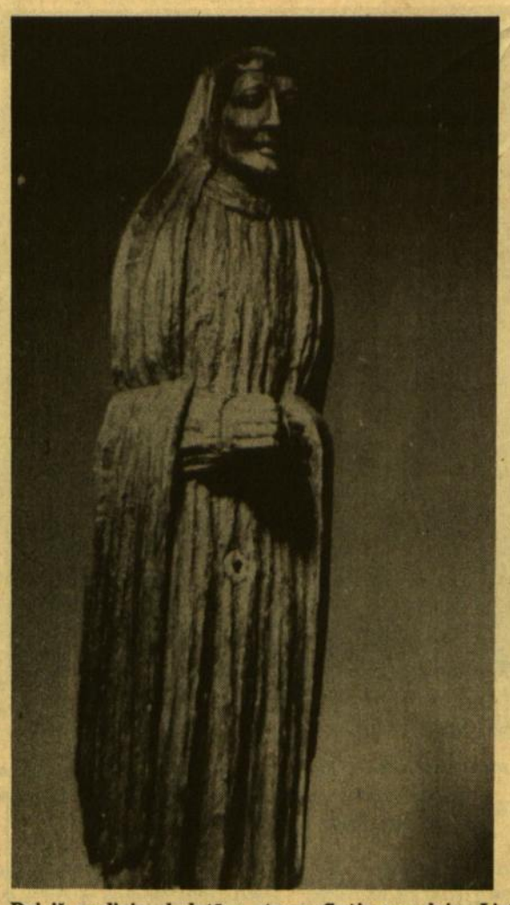

Dvi iš medinių skulptūrų etnografinėje parodoje „Lietuvos prisiminimai", atvežtoje iš Lietuvos eksponavimui Amerikos lietuvių gyvenvietėse.

Lietuvos dovana Amerikos lietuviams

Į Jungtines Amerikos Valstybes prieš keletą savaičių iš Lietuvos buvo atvežta etnografinė paroda, kurios eksponatų didžiąją dalį sudaro 19 amžiaus pabaigos ir 20 amžiaus pradžios tautiniai rūbai ir medinės skulptūros. Paroda pavadinta „Lietuvos prisiminimai". Šį savaitgalį paroda eksponuojama Detroit'e, o ateinantį penktadienį, kovo 15 dieną, ji bus atidaryta Chicago'je — Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre. Po to, paroda keliaus po įvairias Amerikos lietuvių gyvenvietes. Parodos rengėjai yra Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejus Vilniuje ir Lituanistikos tyrimo ir studijų centras Chicago'je.

Kartu su paroda atvykęs Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus direktorius **Eugenijus Skrupskelis** ją trumpai apibūdina šitaip:

„Pirmą kartą į Ameriką atvežta etnografinė paroda iš autentiškų 18 amžiaus — 20 amžiaus pradžios daiktų. Tai 25 medinės skulptūros, penki tautiniai kostiumai iš Žemaitijos, Suvalkijos, Klaipėdos krašto, Dzūkijos ir Aukštaitijos. Parodos foną sudaro 1926-1950 metais fotografuoti Lietuvos kaimo vaizdai. Tai nedidelė paroda, bet svarbi kaip pirmas realus žingsnis, parodant Amerikoje Lietuvos muziejų turtus".

„Tikimės, kad paroda ne vienam primins Tėviškę, leis iš arčiau susipažinti su kaimo dievdirbių ir audėjų kūriniais. O jie be galo įdomūs ir skirtingi. Daugelyje skulptūrų toli nukrypstama nuo bažnytinės ikonografijos; tai daugiau kaimo žmogaus suprastas ir įsivaizduojamas šventasis, kiek panašus į kaimyną ar kitą artimą žmogų ir dėl to artimas ir suprantamas. Bet dėl to ta skulptūra netampa mažiau šventa".

Eugenijus Skrupskelis taip pat pažymi, kad kartu su etnografinės parodos eksponatais į Ameriką atvežti 25 archeologiniai Lietuvos radiniai iš 9-12 amžiaus. Tuos radinius muziejus perduoda Lituanistikos tyrimo ir studijų centro muziejui ilgalaikio paskolinimo forma. „Manome, kad ir čia turi būti ekspozicijos, pasakojančios apie Lietuvos praeitį", sako Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus direktorius Skrupskelis. „Nesinorėtų, kad su Lietuvos laisvėjimu čia nutrūktų ar susilpnėtų tas be galo svarbus kultūrinis darbas, kuris buvo dirbamas iki šiol. Ateina laikas, kad Lietuva gali ir turi padėti tautiečių kultūrinei veiklai užsienyje".

Laiškai iš Vilniaus

(Atkelta iš 3 psl.)

lima visko kito atmesti. Kaip aš suprantu, Jūs gaunat daug informacijos apie mus, tai nenoriu ir kartotis.

Tėvai gyvena normaliai. Mama dabar serga — labai persišaldė ir vakar turėjo labai aukštą temperatūrą. Šiaip ruošiasi savo būsimoms parodoms [...] Tai turi daug darbų ir yra užsiėmus, bet nieko irgi negalėjo dirbt dėl tų įvykių, labai dėl visko pergyveno ir nervavosi.

Tėvas toliau profesoriauja (beje, labai aktyviai visur dalyvavo, kai reikėjo susiburt prie Parlamento ar kur nors kitur, nors anksčiau ir nebuvo aktyvus mitingų ir demonstracijų šalininkas). Dabar dirba vitražus vienai bažnyčiai ir paišo šventuosius.

Man savo ateitį dabar labai sunku prognozuoti [...] Tai, va, taip ir gyvenam — nenuobodžiai ir nelinksmai. Parašykit!

Su geriausiais linkėjimais,
Petras